

АБЕРАЦІЇ В МОВІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Мовні норми є важливою складовою нашого життя. Адже вміння точно і виразно висловлювати свої думки дозволяє правильно організувати комунікативний процес, адаптуватися у суспільстві. Та не варто забувати, що й мові притаманна адаптація до бурхливого розвитку сучасного життя, нових типів та стратегій комунікації. Однак таке пристосування не завжди буває актуальним для тих сфер, де функціонує значний масив конкретизованої інформації, термінології, важливу роль відіграє позиція однозначності у трактуванні. Саме в таких випадках дотримання чітко встановлених мовних норм у побудові текстів дозволяє достовірно та доступно передати закодовану інформацію. Усталені зразки допомагають у логічному та граматичному оформленні текстів різних типів і жанрів, зокрема й у законотворчому процесі.

Сучасне законодавство втілюється в життя за допомогою норм права, які матеріалізуються засобами мови у нормативно-правових актах. Не варто забувати, що спосіб втілення закону не впливає безпосередньо на зміст законодавства, однак дотримання мовних норм значно збільшить ступінь досконалості, точності та ясності юридичного документа.

Тексти нормативних актів повинні бути взірцем мови й не повинні викликати жодної критики щодо порушення в них мовних норм. Така необхідність зрозуміла кожному. Недотримання призводить до величезної кількості мовних аберацій у законодавчих актах нашої держави, що часто спричиняє негативні юридичні наслідки. Ми поділяємо точку зору науковця І. Коржа, який стверджує, що «явище аберації в національному законодавстві є своєрідною «хворобою» становлення правової системи України, яка прагне створити демократичне, правосвідоме, соціальне громадянське суспільство. Воно викликане недостатньою правовою культурою суспільства, для подолання чого потрібен час» [1, с. 89].

Серед наукових праць, предметом яких було дослідження мовних помилок та аномалій у законодавчих текстах, можна виділити розвідки Н. В. Артикуци, Ф. С. Бацевича, Т. В. Губаєвої, О. Н. Єрмакової, М. Л. Заніна, В. Б. Ісакова, І. Коржа, М. Б. Кострової, О. С. Мільченко, Ю. Ф. Прадіда, О. Ф. Юрчук та ін. Проте нормативно-правові акти досі рясніють мовними абераціями, а отже, проблема вироблення механізмів їх виявлення і виправлення, а також запобігання їм залишається актуальною.

Т. О. Коваленко зазначає, що «в теорії права явище аберації відноситься до логіко-структурних дефектів і в законодавстві це призводить до викривлення змісту правової норми нормативно-правового акта нижчого рівня після імплементації в нього відповідної правової норми нормативно-правового акта вищого рівня» [2, с. 239]. Зокрема нами були проаналізовані деякі статті Кодексу

України про адміністративні правопорушення: 20 «Неосудність», 49 «Порушення права державної власності на ліси» і 173 «Дрібне хуліганство». З-поміж численних мовних аберацій, яких надто багато в сучасному законодавстві, деякі особливо помітні, оскільки не лише є прикладами порушення мовних норм, а й можуть призвести до неприємних юридичних колізій.

Так, у ст. 20 «Неосудність» глави 2 Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначено: *«Не підлягає адміністративній відповідальності особа, яка під час вчинення протиправної дії чи бездіяльності була в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану»*. На нашу думку, конструкція *розлад душевної діяльності* вжито тут невідповідно до контексту. Душа, відповідно до більшості тлумачних словників української мови – це внутрішній психічний світ людини, з її настроями, переживаннями та почуттями [3, с. 333], [4, с. 119], [5, с. 445]; сукупність рис, якостей, властивих певній особі [3, с. 333], [5, с. 445]; за релігійними уявленнями – безсмертна нематеріальна основа в людині, що становить суть її життя, є джерелом психічних явищ і відрізняє її від тварини [3, с. 333; 5, с. 445]. У такому трактуванні поняття *душа* не є компонентом семантичного поля лексем, пов'язаних із матеріальним світом, оскільки діяльність у контексті аналізованої статті Кодексу про адміністративні правопорушення розуміється як функціонування, діяння органів живого організму. Тому в наведеному висловлюванні доречно було б ужити словосполучення *розлад психічної діяльності* або *психічний розлад*, ураховуючи лексичне значення слова *психічний* – пов'язаний із порушенням психіки; функція головного мозку, його здатність відображати об'єктивну дійсність [6, с. 373]. Також доцільно зазначити, що у цій статті наявна стилістична невідповідність, оскільки конструкції *душевна діяльність*, *душевна хвороба* типові для художнього та розмовного, але не для офіційно-ділового мовлення.

Некоректно вжито конструкцію у ст. 49 «Порушення права державної власності на ліси» глави 6 Кодексу України про адміністративні правопорушення: *«Самовільна переуступка права лісокористування, а також укладення інших угод, які в прямій чи прихованій формі порушують право державної власності на ліси, – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»*, адже лексема *переуступка* є русизмом і вживається тут замість адекватного контексту терміна *передача*. У цій статті доречно було б вжити – *передача прав на користування*.

Є низка логіко-семантичних та власне мовних аберацій у ст. 173 «Дрібне хуліганство» глави 14 Кодексу України про адміністративні правопорушення: *«Дрібне хуліганство, тобто нецензурна лайка в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян, – тягне за собою накладення штрафу від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на*

строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб». По-перше, тут некоректно використане слово *чіпляння*, яке характеризується певною семантичною розмитістю і функціонує згідно з академічним одинадцятитомним Словником української мови у переносному значенні зі стилістичною поміткою «розмовне» [7, с. 341], тому його доцільно замінити аналогом, що має пряме значення й відповідає стилістичним і лексичним нормам сучасної української літературної мови – *прискіпування*. Також у цьому тексті вжита аномальна конструкція – *нецензурна лайка*. Зазначимо, що в українській мові в жодному словнику не зафіксоване визначення терміна «нецензурна», а згідно з контекстом статті розуміємо, що йдеться у тексті закону про лексику, що включає невічливі, непристойні, вульгарні та лайливі вирази. Тому доцільно замінити цю сполуку на один із таких термінів: *інвективна лексика, лихослів'я*.

У ст.ст. 49 «Порушення права державної власності на ліси» та 173 «Дрібне хуліганство» Кодексу України про адміністративні правопорушення простежуємо ще одну, на жаль, типову для українського законодавства мовну аберацію – не притаманну українській мові кальку російського *влечет за собою* конструкцію *тягне (-уть) за собою*. Для відтворення поняття автоматичного настання певного наслідку якоїсь дії чи факту слід вживати *має наслідком*.

Ю. Іздрик зазначав, що мовні аберації – специфічний вияв деструктуралізації нормативної мови. У структурі нормативно-правових текстів вони являють собою порушення мовних норм і спричинені неправильною роботою ментальних механізмів текстопородження. Маркерами мовної аберації найчастіше виступають неправильно побудовані іменниково-прийменникові конструкції, різноманітні типи граматичної неузгодженості залежних компонентів (за родом, числом та відмінками), надмірна кількість однорідних текстових компонентів, підрядних речень, які переобтяжують синтаксичні конструкції та значно ускладнюють адекватну експлікацію логічних відношень між їх частинами, неадекватний добір мовних засобів, неврахування імплікатур дискурсу, вживання стилістично невідповідної лексики (русизмів, просторічних елементів, стилістично маркованих та емоційно забарвлених слів), некоректному перекладі російськомовних текстових структур українською мовою, порушенні порядку темо-рематичного членування синтаксичних конструкцій, недоцільній компресії мовних засобів тощо.

Список використаних джерел

1. Корж І. Явище аберації в українському законодавстві / І. Корж // Право України. – 2006. – № 11. – С. 89-94.
2. Коваленко Т. О. Юридичні дефекти у правовому регулюванні земельних відносин: поняття та види / Т. О. Коваленко // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Україна. 20 років незалежності» [Вісник Академії адвокатури України]. – К., 2011. – С. 237-240.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
4. Тлумачний словник української мови / Анатолій Івченко. – Х.: Фоліо, 2002. – 540 с.

5. Словник української мови: В 11 томах. – Т.2. – К.: Наукова думка, 1971. – 550 с.
6. Словник української мови: В 11 томах. Т.8. – К.: Наукова думка, 1977. – 927 с.
7. Словник української мови: В 11 томах. Т.11. – К.: Наукова думка, 1980. – 699 с.

*Рибчановська Я. А.,
студентка 5-го курсу
факультету правничих наук НаУКМА*

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ВОЛОНТЕРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ»: ЧЕРГОВА ДЕКЛАРАЦІЯ ЧИ ШЛЯХ ДО РОЗВИТКУ?

Нині значна кількість людей у всьому світі потребує волонтерської допомоги. Міжнародна спільнота намагається всіляко сприяти такому виду діяльності. Україна теж стала на захист прав волонтерів. Проте прийнятий 19 квітня 2011 р. Верховною Радою України Закон України «Про волонтерську діяльність» [1] лише загострив наявну ситуацію. Проблематика у цій сфері є надзвичайно актуальною, потребує ґрунтовних досліджень та якісно нових рішень.

Поняття «волонтер» і «волонтерство» походять від фр. «Volontair» – добровільний, яке, в свою чергу, – від лат. «Volontarius», «volontas» – добра воля, і рівноцінні таким слов'янським поняттям, як «доброволець» і «добročинність», що відображає добročинну діяльність [2]. Зазвичай роком виникнення волонтерства науковці вважають 1859 р. Саме тоді французький письменник-журналіст Анрі Дюнан, вражений кривавими картинами битви при Сольферино, запропонував ідею створення Червоного Хреста, громадської організації, одним з основних завдань якої стало поширення по всьому світові ідеї волонтерства [3].

Що ж до розвитку волонтерства в Україні, то, як стверджує О. Трубнікова, розвиток волонтерського руху збігається з розвитком нашої країни в умовах незалежності. У 1992 р. в Україні почали свою роботу американські волонтери-представники громадської організації «Корпус миру», які працювали за програмами економічного розвитку та навчання англійської мови. З того часу волонтерство починає інтенсивно розвиватися на базі некомерційних організацій, а згодом (1993-1995 р.р.) – у центрах соціальних служб для молоді [там само].

У контексті прийнятності та відповідності Закону України «Про волонтерську діяльність» (далі – ЗУ «Про волонтерську діяльність») міжнародним нормативно-правовим актам, звернемо увагу на те, що в Амстердамі 2001 р. Міжнародною радою директорів Міжнародної Асоціації Волонтерських Зусиль (The International Association for Volunteer Effort – IAVE) була прийнята Загальна декларація волонтерства (далі – Декларація). У ній зазначається:

«Волонтерська діяльність – індивідуальна чи колективна – є способом: підтримки та зміцнення таких людських цінностей, як піклування та надання